

PROCESUL DE RUSIFICARE MASIVĂ A POPULAȚIEI ROMÂNEȘTI DINTRE PRUT ȘI NISTRU. O PRIVIRE DE ANSAMBLU PRIN PRISMA RAPOARTELOR DE ACTIVITATE ÎNTOCMITE DE CĂTRE PREOȚII DE ARMATĂ, PARTICIPANȚI LA CAMPANIA DESFĂȘURATĂ ÎN BASARABIA (1918–1919)

Preot militar, doctorand, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
București, domeniul Științe militare.

Constantin NEAGU

Procesul de rusificare masivă a populației românești dintre Prut și Nistru. O privire de ansamblu prin prisma rapoartelor de activitate întocmite de către preoții de armată, participanți la Campania desfășurată în Basarabia (1918–1919)

Rezumat. Revoluția bolșevică din Rusia (1917), disoluția Armatei Țariste și degringolada frontului oriental s-au repercutat și asupra stării de securitate din Basarabia. Din acest motiv, autoritățile politice de la Chișinău au solicitat Guvernului Român să autorizeze intervenția Armatei Regale la est de Prut.

Pe durata desfășurării operațiunilor militare, Armata Română a fost însoțită de un număr de aproximativ 40 de preoți mobilizați. Prin îndeplinirea cerințelor religioase, ridicarea moralului, menținerea disciplinei și promovare unui comportament frater față de localnici, aceștia au fost de un real folos trupelor îndrumate spiritual.

În interacțiunea cu populația civilă autohtonă, duhovnicii militari au oficiat acte de cult ortodoxe, au rostit cuvântări patriotice și moralizatoare și au explicat istoria națională, desfășurând o veritabilă misiune de apostolat. Ei au constatat la fața locului că apartenența basarabenilor la neamul românesc fusese subminată timp de mai mult de un secol de politica de deznaționalizare masivă, patronată intens de puterea vulturului bicefal rusesc, de multe ori având ca auxiliar Biserica.

Cuvinte-cheie: proces, rusificare, campanie militară, Basarabia, preoți de armată, rapoarte activitate.

The Process of Massive Russification of the Romanian Population Between the Prut and Dniester. An Overview Through the Activity Reports Drawn Up by the Army Priests, Participants in the Campaign in Bessarabia (1918–1919)

Abstract. The Bolshevik Revolution in Russia (1917), the dissolution of the Tsarist Army and the collapse of the Eastern Front also had an impact on the security in Bessarabia. For this reason, the political authorities in Chisinau requested the Romanian Government to authorize the intervention of the Royal Army in the east of the Prut.

During the military operations, the Romanian Army was accompanied by a number of approximately 40 mobilized priests. By fulfilling religious requirements, raising morale, maintaining discipline and promoting brotherly behavior towards the locals, they offered real spiritual guidance to the troops.

In the interaction with the native civilian population, the military clergy officiated Orthodox acts of worship, they delivered patriotic and moralizing speeches and explained the national history, carrying out a true apostolic mission. They found on spot that the belonging of the Bessarabians to the Romanian nation had been undermined for more than a century by the policy of denationalization, intensively patronized by the power of the Russian double-headed eagle, often with the help of the Church.

Keywords: process, russification, military campaign, Bessarabia, military priests, reports.

Atmosfera de haos creată ca urmare a Revoluției bolșevice, declanșate în cursul anului 1917, în Rusia, a avut un puternic ecou și în Basarabia. Ea a produs o puternică stare de insecuritate locuitorilor provinciei, dar a avut și un efect pozitiv, contribuind la un reviriment al mișcării de emancipare națională [1, p. 10], coagulată în jurul Partidului Național Moldovenesc. Formațiunea politică a fost înființată în luna aprilie a aceluiași an, iar unul dintre fondatorii acesteia a fost ieromonahul Gurie Grosu, care, ulterior, a deținut funcția de viceministru al Justiției și Cultelor în cadrul Republicii Democratice Moldovenești. În efortul depus pentru trezirea conștiinței naționale, binecunoscutul reprezentant al mediului bisericesc în epocă a fost susținut și de alți clerici patrioți, ca de exemplu Constantin Parfeniev, Constantin Popovici și Grigorie Constantinescu, colaboratori ai revistei „Luminătorul”, cărora li s-a adăugat Alexandru Baltaga, membru al Partidului Social Democrat (menșevic) [2, p. 31]. Concomitent, acțiunile de jaf și de teroare provocate de trupele rusești bolșevizate, cantonate în gubernie, precum și de bandele de dezertori de pe front [3, p. 80-86] au pus într-un real pericol elementele de logistică ale Armatei Române (depozite și căi de comunicații necesare aprovizionării cu muniție și tehnică de luptă), găzduite, în mare parte, de teritoriul dintre Prut și Nistru [4, p. 115].

Deoarece executivul basarabean s-a aflat în imposibilitatea de a controla starea de anarhie cu care se confrunța, cu ajutorul unui număr restrâns de unități militare, numite cohorte, de care dispunea, printr-o telegramă expediată la 22 decembrie 1917/4 ianuarie 1918, a solicitat sprijinul Guvernului României, prin trimiterea unui „regiment ardelenesc, cu posibilă urgență – care să fie la dispoziția sa” [5, p. 226].

Un detașament constituit la Darnița (Kiev), ce a avut misiunea oficială de a asigura paza depozitelor de subzistență ale Armatei Române, a fost întâmpinat, la 6/19 ianuarie 1917, în gara din Chișinău, cu un puternic tir de mitraliere de către trupele bolșevice. Rămânând, în scurt timp, fără muniție, combatanții din cadrul acestuia au depus armele și s-au predat.

Printr-o experiență asemănătoare a trecut și o altă structură militară, întemeiată în același scop, și formată din ardeleni, ucraineni și grăniceri români, care a fost atacată și anihilată în Masivul Cornești, fără a mai reuși să ajungă la destinație [4, p. 116].

Întrucât o parte a membrilor Sfatului Țării doreau intrarea Basarabiei în componența Ucrainei, iar forțele bolșevice au reușit performanța de a prelua controlul asupra Chișinăului, o a doua cerere de ajutor militar din partea cabinetului moldovean a determinat Guvernul român de la Iași să autorizeze, în noaptea de 4/17 ianuarie 1918, intervenția Armatei Regale.

Ca urmare a operațiunilor inițiate de trupele române, începând cu 10/23 ianuarie 1918, au fost alungate peste Nistru forțele anarhiste ruse și a fost facilitat evenimentul politic de la 24 ianuarie/6 februarie 1918, când Sfatul Țării a proclamat independența Republicii Democratice Moldovenești [6, p. 103-112]. Providențial, factorii responsabili s-au orientat spre alegerea acestei zile cu o deosebită rezonanță simbolică, spre a menține vie amintirea Unirii Principatelor Române de la 1859, realizată sub domnia lui Alexandru Ioan Cuza [7, p. 346].

Însoțit de generalul Constantin Hârjeu, ministrul de război, precum și de alți demnitari români, la data de 26 martie/8 aprilie 1918, s-a deplasat la Chișinău însuși premierul Alexandru Marghiloman. După întrevederile avute cu personalitățile-cheie ale vieții publice locale, ilustrul om politic conservator, născut pe meleagurile buzoiene, a rostit în după-amiaza zilei următoare, de la tribuna Sfatului Țării, un discurs „vibrător” în care a evidențiat necesitatea unirii. Oficialul s-a retras apoi la Cercul Militar, pentru a respecta libertatea de decizie a înaltului legislativ basarabean și pentru a risipi orice suspiciune cu privire la implicarea Armatei Române în influențarea rezultatului electoral final [8, p. 458-461].

După 106 ani de ocupație țaristă, forul parlamentar de la Chișinău a proclamat, la 27 martie/9 aprilie, Unirea Basarabiei cu România [9, p. 8-9], în simfonie cu onoarea acesteia de a fi prima provincie românească alipită la Patria-Mamă [10, p. 132-133].

Pe fondul dezacordului manifestat de conducerile politice de la Petrograd și Kiev față de acest act unionist, la care s-a adăugat pericolul extinderii stării de insecuritate din ținut asupra nordului României, s-a impus prelungirea staționării trupelor noastre în spațiul geografic basarabean. Limitele temporale ale acesteia s-au încadrat în intervalul ianuarie 1918 – martie 1920, când au încetat acțiunile sovietice agresive și destabilizatoare, iar structurile militare românești implicate au fost demobilizate [4, p. 116].

Un alt aspect extrem de important, și mai puțin cunoscut, este faptul că, potrivit afirmațiilor protoiereului Constantin Nazarie, șeful Serviciului Religios de pe lângă Marele Cartier General, 40 de preoții de armată [11, p. 75] au însoțit forțele armate regale, aflate în misiune la est de Prut. Distinsul corp clerical a interacționat cu locuitorii provinciei, ce au manifestat, inițial, neîncredere și aversiune față de prezența Armatei Române în teritoriul lor. Această stare, de fapt, era întreținută din plin de propaganda bolșevică și de acțiunile rămășițelor Armatei Țariste, supusă unui virulent proces de dezagregare, dar și de clerul autohton, puternic rusificat.

Despre atmosfera încordată și condițiile inospitaliere în care confesorii militari și-au desfășurat activitatea, mai ales în faza de început a campaniei, ne oferă informații prețioase și utile preotul N. Ceapă, de la Regimentul 10 Vânători, care relatează următoarele: „Toate mijloacele pașnice posibile le-am întrebuințat pentru a depărta orice idee rea despre venirea noastră, insistând asupra dorinței de frate, de a ne revedea după 106 ani. Iată ideile care erau la populație: Noi ne-am sculat cu arme împotriva împărăției lor, am fost chemați de boieri, suntem niște tâlhari care luăm tot ce ne cade în mână și altele asemenea...” [12, f. 21-23].

Nu exagerăm cu nimic dacă afirmăm că activitatea misionară a preoților militari români, raportată la populația zonală, a echivalat cu un travaliu de apostolat, deosebit de complex și delicat. Ei au militat pentru repunerea limbii române în drepturile ei firești, atât prin intermediul slujbelor religioase oficiate, urmate de cuvântări care făceau trimitere la trecutul istoric

comun, cât și prin multitudinea de școli înființate [13, p. 21], multe dintre ele pentru adulți.

În aceeași măsură, ei au contribuit la redășteptarea spiritului patriotic și unionist, ce a fost anesteziat de politica de deznaționalizare masivă, promovată de către autoritățile țariste timp de mai bine de un secol, așa după cum ne încredințează același slujitor al Domnului: „Strigătul de ajutor, vaietele copiilor, mamelor și ale moșnegilor, ale fraților moldoveni din Basarabia s-au auzit peste Prut la noi și noi am venit. Am venit să scăpăm datina strămoșească, glia, pământul, legea, limba și credința veche de acum 106 ani, când fiica cea de mijloc a fost răpită de un balaur de la sânul mamei, de la «Moldova» frumoasă și puternică a Sfântului și Marelui Ștefan” [12, f. 25-27].

Din cuprinsul unui raport de activitate, din data de 4 aprilie 1919, înaintat eșalonului superior religios militar de către căpitanul confesor Ioan Gheorghiu, de la Brigada 15 Artilerie, reiese că acesta fost mutat prin *Ordinul nr. 812 din 1918* la Regimentul 6 Vânători și a sosit la Chișinău, la 12 aprilie, același an. A fost numit de comandantul Grupului 5 Armată drept confesor al garnizoanei din capitala Basarabiei, cu misiunea de a asigura serviciul religios la catedrala din oraș și de a monitoriza îndeaproape toate mișcările călugărilor și preoților care produceau agitație împotriva autorităților române.

În ziua de 18 aprilie 1918, a luat parte la acțiunea de anihilare a unei revolte populare, în care a fost implicat un grup de țărani din satul Budești, situat în proximitatea Chișinăului. Ca urmare a cuvântărilor ținute de duhovnicul militar, insurgenții și-au cerut iertare în genunchi, evitându-se astfel o baie de sânge.

O săptămână mai târziu, l-a însoțit pe Anatasie Gribanovski, arhiepiscopul ortodox rus al Chișinăului și Hotinului, în călătoria sa la Iași, unde acesta a refuzat să intre sub jurisdicția Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române și să recunoască unirea Bisericii basarabene cu cea a Regatului, după modelul unirii politice [14, f. 8-9].

Dinamicul preot a fost însărcinat și cu funcția de atașat temporar pe lângă generalul Arthur Văitoianu, care prin *Înaltul Decret*

nr. 1448 bis al regelui Ferdinand I, a fost numit, la 13 iunie 1918, comisarul general al Basarabiei [15, p. 467]. Duminică, 17 iunie 1918, l-a asistat pe acesta la luarea declarațiilor scrise ale episcopilor vicari Gavriil Cepur de Akkerman și Dionisie Sosnovschi de Ismail în care afirmau „că credincioși jurământului către Sfântul Sinod Rus, ei pleacă din Basarabia”.

Împreună cu arhimandritul Gurie Grosu, prelatul militar a deținut și funcția de vicar interimar, până la sosirea pe meleagurile basarabene a arhierelui român Nicodim Munteanu, începând cu 23 iunie 1918 [14, f. 8-9]. Desemnarea acestuia din urmă în demnitatea bisericească de locțiitor al Arhiepiscopiei Chișinăului (iunie 1918 – decembrie 1919) s-a făcut din considerentul că a absolvit Academia Teologică de la Kiev (1890–1895) și era familiarizat cu spiritualitatea și modul de administrare a unei eparhii din Biserica Ortodoxă Rusă [16].

În perioada 20–22 iunie 1918, confesorul Ioan Gheorghiu a pus în aplicare *Ordinul 7554/1918 al Comisariatului General al Basarabiei* prin care stareții ruși ai mănăstirilor Căpriana, Țigănești și Dobrușa au fost înlocuiți de „comisiuni compuse din călugări români” [14, f. 8-9].

Într-un document similar, întocmit la 6 aprilie 1919, iconomul B.I. Roșescu, confesorul Regimentului 34 Infanterie Constanța, informa că ziua de 7 mai 1918, atunci când a pus piciorul pe pământul Basarabiei, a fost una „vrednică de ținut minte. Inima era în mare palpitații, de bucurie că Dumnezeu m-a învrednicit ca să iau parte la înfăptuirea unei părți din visul dorit de străbunii noștri”.

Descriind prejudecățile care planau asupra basarabenilor, la care am făcut pe scurt referire anterior, acestea nu erau străine nici clerului autohton, care frecvent dădea tonul unor asemenea atitudini. De exemplu, raportorul ținea să precizeze că în Soroca preoții manifestau un comportament antiromânesc, deoarece copiii lor au fost educați după sistemul rusesc și nu aveau niciun interes să se orienteze spre România, care era un stat sărac. Ca o rezultată a acelorași moravuri regretabile încadra și poziționarea mai multor

sate moldovenești, care s-au aliat bandelor bolșevice și au luptat împotriva trupelor române.

Dintre prelații militari, ce s-au distins în timpul operațiilor desfășurate de Armata Română în Basarabia, îl nominalizăm și pe părintele Iosif Comănescu. Acesta a activat inițial la Spitalul Mobil al Diviziei a 13 -a, iar la 10 martie 1918 a fost transferat la Regimentul 2 Vânători „Regina Elisabeta”, ce acționa în zona de operații de pe Siret.

Agenda sa, foarte generoasă în activități, consemnează și episodul relevant pentru subiectul în granițele căruia ne aflăm, în care cu aprobarea comandantului regimentului și pe cheltuială proprie s-a deplasat la Cucuruzeni, în județul Orhei. Aici funcționa o școală de agricultură, cu un efectiv de peste 100 de cursanți moldoveni și 3 de origine rusă.

Din investigația făcută la fața locului, duhovnicul militar a constatat cu tristețe că elevii erau supuși unui amplu proces de rusificare, având interdicție din partea directorului Buhăescu, lipsit de conștiință națională, să vorbească „moldovenește”, limba lor fiind socotită a fi o „limbă proastă”.

Timp de o săptămână, le-a ținut elevilor câteva conferințe, arătându-le originea neamului românesc, motivele pentru care ei frecventau acea școală, rațiunile prezenței Armatei Române în Basarabia, precum și cele ale realizării României Mari. Cu ocazia încheierii vizitei de lucru, tinerii i-au mulțumit și i-au mărturisit cu sinceritate că „le-a luat o pânză de pe ochi ... rugându-l să mai meargă la ei”.

Întors la Chișinău, a înaintat un raport amănunțit către Ministerul Agriculturii în urma căruia s-a dispus ca la unitatea de învățământ respectivă să se impună profesorilor predarea în limba română. De asemenea, la recomandarea sa, a fost numit în funcția de director un cadru didactic de la Institutul Teologic Pedagogic din Sibiu, întrucât el a refuzat să ocupe acel post [14, f. 26-29].

Într-o expunere, din 8 mai 1919, a șefului Serviciului Religios al Armatei, Constantin Nazarie, adresată Ministerului Cultelor și Instrucțiunii se prezenta, în rezumat, starea

alarmantă din Basarabia în privința întrebuirii deficitare a limbii române în comunicare, care acționa ca un recul și asupra vieții spirituale. Se remarcă o ostilitate la adresa României, chiar și în comunele cu populație „curat românească”.

Protoiereul militar propunea drept soluție salvatoare ca acele cărți vechi cu litere slavone și fără valoare istorică, care se găseau în țară la toate bisericile, puteau fi utilizate „cu mare folos în Biserica din Basarabia ....pentru ca răul în chestiune să se remedieze” [14, f. 40-41].

La rândul său, Martinian Brezoianu, confesorul Regimentului 40 Călugăreni, în raportul său din 31 martie 1919, aducea la cunoștință liderului clerului militar, amintit mai sus, că era mobilizat începând cu data de 1 august 1918. Pe durata a 4 luni, el a vizitat aproximativ 100 de biserici, dispuse în sectorul în care acționa regimentul său, unde a oficiat slujbe religioase în toate duminicile și sărbătorile, urmate de cuvântări moralizatoare și patriotice. Firul roșul al acestora din urmă a constat în asigurarea locuitorilor moldoveni, ruși, lipoveni și evrei că Basarabia era alipită pe vecie de România, după ce timp de 107 (106, n.n) ani, a fost furată de Imperiul Țarist din pământul lui Ștefan cel Mare.

În cadrul deselor sale intervenții verbale a sfătuit populația civilă să divulge autorităților române pe bolșevicii revoluționari existenți prin sate, să evite fraternizarea cu bandele lor, să predea armele pe care le posedau și să își trimită copiii la învățătură în școlile românești. Drept compensație, le-a garantat că regele Ferdinand avea în vedere să îi împroprietărească cu pământ.

După săvârșirea unei Sfinte Liturghii, toți localnicii prezenți s-au jurat în biserică, în fața preotului, că vor păzi mai mult granița Nistrului, „ca soldații români”, angajându-se ca atunci când își vor face apariția bolșevicii în satele lor, vor recurge la coase și topoare „și îi vor tăia pe toți, căci au văzut câte au pățimit de pe urma lor, mai ales după 7 ianuarie 1919”.

Darea de seamă a părintelui Martinian Brezoianu mai cuprindea și o caracterizare a preoților din Basarabia, pe care-i considera, într-un cuvânt, „dăunători”. Pe baza observațiilor anterioare și pe considerentul statistic că 10% dintre

preoți slujeau în biserică, jumătate românește, iar jumătate rusește, restul cu toată familia lor fiind rusificați complet, confesorul militar înclina să creadă că „vor trece multe decenii până a începe a se româniza și Biserica”. Din nefericire, această sumbră premoniție este probată până astăzi.

În febra revoluției bolșevice din luna ianuarie 1919, în condițiile în care mai toate satele se molipsiseră de această maladie, cu aprobarea colonelului Nicolae Georgescu, comandantul regimentului pe care îl păstora, i-a convocat pe toți proiestoșii (cu cel mai înalt rang, n.n), preoții, diaconii, cântăreții, primarii, notarii și învățătorii din 60 de comune din județul Hotin, în orașul Brinceni, sediul garnizoanei. Făcând apel la liniște și recomandându-le să nu se revolte împotriva autorităților și Armatei Române, i-a pus să rostească un jurământ de fidelitate față de acestea, compus de el. După ce au sărutat Sfânta Cruce și Sfânta Evanghelie, cei 300 de participanți au promis, sub semnătură, că vor respecta angajamentul asumat.

În periplusul său basarabean, a insistat să fie date jos firmele rusești și înlocuite cu cele românești și ca repertoriul corurilor din biserici să se axeze nu numai pe melodii rusești, ci și românești, ambele inițiative având sorți de izbândă. El însuși, acompaniat de cântărețul său, soldatul Stan Popescu, i-a învățat pe locuitorii moldoveni cântece patriotice românești.

Celor care dețineau prin locuințele personale poze cu familia imperială rusă le-a recomandat să facă un fel de auto da fe și „să le înlocuiască cu portrete ale Țarului și Țarinei noastre” (Ferdinand I și Maria, n.n.).

O altă preocupare majoră a sa a fost aceea de a elimina elementele de sorginte rusească (mai ales crucile cu pajură) din spațiul ecleziastic. „Eu pe unde am dat de ele am ciuntit capul și aripile vulturului și au rămas niște cruci frumoase în forma Crucii Mântuitorului ... și a se închina orișice creștin cu drag la ele, când le va vedea fără vulturul rusesc, cel răpitor și trădător” [14, f. 42-45].

O mare durere a arhimandritului Martinian Brezoianu era aceea că, deși preoții basarabeni cunoșteau perfect limba română, nu o foloseau

nici măcar în rostirea celei mai scurte ectenii, fiind „cei mai înflăcărați filoruși și bolșevici până în măduva osului, iar mai ales după ce li s-au luat pământurile bisericilor, au devenit cei mai periculoși pentru siguranța statului, ne voind să asculte de ordinele nimănui” [14, f. 137-139].

Aflat în Bender, un alt participant la Campania Armatei Române din Basarabia, și anume iconomul stavrofor Inocențiu Ștefănescu, confesor al Brigăzii 5 Roșiori, raporta, la 20 februarie 1919, că a vizitat câteva biserici din oraș și a constatat cu durere în suflet că preoții localnici s-au îndepărtat cu totul de la ideea de românism și unitate națională. El explica motivele unui astfel de comportament, în următorii termeni: „Guvernatorii de pe vremuri au știut că făcându-le viața comodă preoților, dându-le pământ mult și libertate deplină de a ține poporul în ignoranță și a se îmbogăți din punga lor, îi vor avea de partea lor și deci, implicit, și poporul dus de ștreangul preotului, va îngenușca la piciorul tronului țarist”.

Observațiile sale erau argumentate și printr-un studiu de caz. În comuna Copanca, situată la 20 de km de Bender, se afla un preot moldovean pe nume Enăchescu, născut din mamă de origine rusă și având soție de aceeași etnie. La intrarea trupelor noastre în localitate, unul dintre cei 4 fii ai săi, care era seminarist, a ridicat un ciomag ca să-l lovească în cap pe ofițerul român responsabil cu încartiruirea trupelor și numai după ce acesta din urmă l-a amenințat cu arma s-a liniștit. Încurajând o astfel de conduită, clericul amintit s-a exprimat în fața soldaților noștri că „dacă era el acasă îi tăia cu toporul pe toți”.

De asemenea, manifestând un dispreț total față de acțiunea de înviore a conștiinței naționale, le-a transmis copiilor la școală că „n-au nevoie să învețe limba românească, care e limba țiganilor ce au venit să-i robească”. Ca o încununare a tuturor relelor, a coordonat și un cuib de bolșevici, în majoritate români, care a fost destructurat de către armata noastră prin punerea armelor.

Toate aceste fapte reprobabile, care au condus în final la arestarea sa, au fost caracterizate de către părintele Inocențiu Ștefănescu drept „un șir nesfârșit de adevărate crime naționale”.

Întrucât, în opinia sa, preoții basarabeni erau elementele cele mai periculoase din comune, părintele militar propunea și o serie de soluții pentru remedierea acestor situații neplăcute. Dintre acestea amintim: aducerea unor preoți tineri din Regat, care să facă apostolat, predîcând poporului, înființând școli pentru adulți, formând șezători și arătându-le binele ce decurgea din unirea desăvârșită cu românii, precum și tipărirea de cărți bisericești în limba română, folosind alfabetul chirilic, sau recurgerea temporară la unele vechi, cu aceste caracteristici, disponibile în bisericile din România.

În vederea stopării abuzurilor de ordin financiar săvârșite de cler asupra enoriașilor, prelatul militar susținea, ca idee salutară, întocmirea unui tablou cu taxele ce trebuiau achitate de creștinii basarabeni pentru slujbele oficiate și afișarea acestuia într-un loc vizibil din biserică [14, f. 77-80].

Un alt preot militar, care a luat la cald pulsul procesului galopant de rusificare în Basarabia, via cler autohton și Biserica, a fost duhovnicul Regimentului 32, Mircea N. Oniceanu. Analistul în reverendă sublinia, la 25 iunie 1919, că preoțimea basarabească a fost în trecut cel mai puternic element de rusificare, „stând împotriva dezvoltării culturii și sufletului românesc”. Același fin observator ne-a lăsat și câteva rânduri remarcabile, în care încadrează, cu maximă obiectivitate, populația basarabească în relația cu Biserica [1, f. 125-127].

În concluzie, Revoluția bolșevică din Rusia, coroborată cu tendințele anexioniste de sorginte ucrainiană, a creat o stare de insecuritate în Basarabia, fapt ce a determinat autoritățile centrale ale acesteia să solicite executivului de la Iași intervenția Armatei Române. Pentru bunul mers al operațiunilor militare, în provincia amenințată, un real suport a venit din partea preoților mobilizați, care, în relația cu ofițerii și soldații, au menținut vie credința ortodoxă strămoșească și au avut un aport esențial la ridicarea moralului, respectarea disciplinei militare și a promovării unei purtări reverențioase față de localnici.

Interferența clerului de armată cu populația civilă din zona adiacentă dispozitivului

militar românesc de reacție rapidă și extinderea ariei de activitate asupra acesteia, mai ales în plan religios, educativ, cultural și patriotic, au facilitat posibilitatea desfășurării de către slujitorii Domnului a unei veritabile misiuni de apostolat creștin și național.

Referințe bibliografice:

1. Suveică, Svetlana; Pâslariuc, Virgil. *Chișinăul în anii primului război mondial: de la hotarul de vest al Imperiului rus la hotarul de est al României Mari*. În: „Plural. Istorie, Cultura, Societate”, Vol. 6, nr. 1, 2018.
2. Colesnic, Iurie. *Despre râurile mici și râurile mari sau despre preoții participanți la Marea Unire din 1918*. În: „Luminătorul”, nr. 2, 2005.
3. Colesnic, Iurie. *Basarabia necunoscută*, Vol. I. Chișinău: Editura Museum, 1993.
4. Giurcă, Ion. *Prezența Armatei Române în Basarabia la începutul anului 1918*. În: „Akademos” nr. 4, 2017.
5. Cazacu, P. *Moldova dintre Prut și Nistru, 1812–1918*. Iași, 1924.
6. Popovschi, Valeriu. *Declarația Sfatului Țării de la 24 ianuarie 1918 și proclamarea independenței Republicii Democratice Moldovenești*. În: „Destin Românesc”, an VIII, nr. 2, 2001.
7. Giurescu, Dinu C. Giurescu (coordonator). *Istoria României în date*. București: Editura Enciclopedică, 2007.
8. Marghiloman, Alexandru. *Note politice 1897–1924*, Vol. III (1917–1918), Ediție anastatică îngrijită de Marius-Adrian Nicoară, doctor în istorie; Alfred Vasilescu, doctor în securitate națională; Ștefan Davidescu, editor. Buzău: Editura Alpha MDN, 2019.
9. Chiriac, Alexandru. *Însemnătatea actului de la 27 martie 1918 de la Chișinău, pentru unirea Basarabiei cu România*. În: „Academica”, nr. 1-2, 1998.
10. *Istoria Militară a Românilor*, Vol. 2. București: Editura Militară, 1992.
11. Nazarie, Constantin. *Activitatea preoților de armată în Campania din 1916–1918*, București: Editura Basilica, 2018.
12. Ministerul Apărării Naționale, Depozitul Central de Arhivă, Fond Inspectoratul Clerului Militar, d. 23.
13. Nicolescu, Gheorghe; Dobrescu, Gheorghe; Nicolescu, Andrei. *Biserica Ortodoxă Română și Marea Unire. Preoți în tranșee 1916–1919*, Vol. III. București: Editura Basilica, 2018.
14. Arhivele Militare Naționale Române, Fond Marele Cartier General, Serviciul Religios, d. 4.
15. Bichir, Florian. *Generalul Arthur Vătoianu, guvernator al Basarabiei*. În: „Centenar Sfatul Țării: 1917–2017. Materialele Conferinței științifice internaționale. 21 noiembrie 2017, Chișinău”, Chișinău: Editura Lexon PRIM, 2017.
16. <https://orthopraxia.wordpress.com/2011/06/26/arhiepiscopia-chisinaului-in-perioada-interbelica-1918-1940/#more-1009> [Accesat: 23.02.2023].